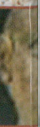
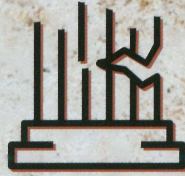

COLLOQUIUM
MYSIUM I

MYCIA
VE ÇEVRE KÜLTÜRLERİ

COLLOQUIUM MYSIUM I MYSIA VE ÇEVRE KÜLTÜRLERİ

Yayına Hazırlayan
Balıkesir Büyükşehir Belediyesi

Editörler
Serap ALPER
Hüseyin Murat ÖZGEN

Tasarım ve Uygulama
Abdurrahman DOĞAN

Birinci Basım
Şubat 2026

ISBN
978-625-94582-8-1

Baskı ve Cilt
Seçil Ofset
100. Yıl Mahallesi Massit Matbaacılar Sitesi
4. Cadde No:77 Bağcılar/ İSTANBUL
(Sertifika No: 44903)
Tel: +90 (212) 629 06 15

İletişim
Tel: (0266) 239 15 10
E-posta: bilgi@balikesir.bel.tr
Adres: Eski Kuyumcular Mah. Mekik Sokak No:25
Karesi / Balıkesir

BALIKESİR BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ
Kent Tarihi ve Tanıtımı Dairesi
Müzeler Şube Müdürlüğü Yayınıdır

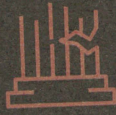
©Balıkesir Büyükşehir Belediyesi

Yazılı izin olmaksızın hangi dil ve ortamda olursa olsun materyalin tamamının veya bir bölümünün çoğaltılması ve elektronik ortamlarda yayımlanması yasaktır. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir. Bu eserde yayımlanan çalışmaların her türlü sorumluluğu yazarlarına aittir.

COLLOQUIUM
MYSIUM I

MYCIA
VE ÇEVRE KÜLTÜRLERİ

İÇİNDEKİLER

TAKDİM	9	REŞİTKÖY BARAJI VE ADRAMYTTEION KIRSAL
EDİTÖRYEL SUNUŞ	11	SAHASINDA KURTARMA ARKEOLOJİSİ:
ÖNSÖZ	13	SİSTEMATİK YÜZEY ARAŞTIRMALARININ
ADRAMYTTEION BİZANS DÖNEMİ		KAMUSAL UYGULAMA SÜREÇLERİ VE ACİL
İNSANLARININ BESLENME ALIŞKANLIKLARININ		EYLEM PLANLARINA KATKILARI
SABİT İZOTOP ANALİZİ İLE BELİRLENMESİ		Hüseyin Murat ÖZGEN, Ali ÖZTÜRK,
Ayşegül ŞAHİN, Derya ATAMTÜRK,		Bünyat Burak AYKANAT, Ertunç DENKTAŞ
İzzet DUYAR		Hasan Sercan SAĞLAM, Aytekin YILMAZ
151		
GÜNCEL VERİLERLE "HELLESPONTOS İŞLİĞİ"	17	ADRAMYTTEION'DA BİZANS DÖNEMİ'NDE
SERAMİKLERİNİN ÖZELLİKLERİ, DAĞILIM		ÖLÜ GÖMME GELENEKLERİ: SÜREKLİLİKLER VE
ALANLARI		DEĞİŞİMLER
Büşra Elif KASAPOĞLU		İzzet DUYAR, Derya ATAMTÜRK, Ali Rıza CAN,
33		Sadet BIÇAK, Ayşegül ŞAHİN
KLASİK – HELLENİSTİK DÖNEM KALE-		H. Murat ÖZGEN
KARAKOLLARI ve ADRAMYTTENE SAVUNMA		177
AĞI ÖRNEĞİ		ADRAMYTTEION ANTİK KENTİ'NDE
Cihan DOĞAN		JEOMANYETİK VE JEORADAR ARAŞTIRMALARI
53		Mahmut Göktuğ DRAHOR, Caner ÖZTÜRK
191		
ADRAMYTTEION TOPLULUĞUNA AİT		İLETİŞİM AĞLARININ SOSYO-EKONOMİYE
İKİ OLASI DİN İNSANINDA TESPİT EDİLEN		ETKİSİ: TARİH ÖNCESİNDE GELİBOLU
DİSH HASTALIĞI BULGULARI		YARIMADASI
Derya ATAMTÜRK, İzzet DUYAR, Sadet BIÇAK,		Meral BAŞARAN
Ayşegül ŞAHİN, Hüseyin Murat ÖZGEN		207
Ali Rıza CAN		
69		ANTANDROS'TA ELE GEÇEN ASKLEPİOS
İNBOĞAZI-ANDIK MAĞARASI 2023 YILI		SUNAKLARI
ÇALIŞMALARI		Murat KARAGÖZ, Melis ÇOBANOĞULLARI
Derya YALÇIKLI, Fatih YILMAZ		227
81		
BİR DİNİ MİMARİ ÖRNEĞİ: AYVALIK AZİZ		KİOS
GEORGIOS MANASTIR MEVCUT DURUMU VE		Mustafa ŞAHİN
KORUMA ÖNERİLERİ		241
Figen ERDOĞDU		
89		BALIKESİR HALKEVİ'NİN BÖLGEDEKİ KÜLTÜREL
LIGHT COLOURED WARE IN THE LATE ROMAN		VARLIKLARLA İLGİLİ ÇALIŞMALARI
PERIOD FROM YK SECTOR AT KLAROS 133		Mustafa TÜRK
Hakan AYCAN		259
113		
ADRAMYTTEION KENT TARİHİNİN "UZUN" 13.		İZNİK ROMA TİYATROSU MİMARİ ÖZELLİKLERİ
YÜZYILI		VE KULLANIM ŞEKİLLERİ
Hasan Sercan SAĞLAM		Nihal KARDORUK, Ali Kazım ÖZ
123		Aygün EKİN-MERİÇ
		271
		Digital Documentation of Antandros –
		large-scale photogrammetry and its difficulties
		Nils SCHNORR, Soner ÖZEN
		289

AELİUS ARİSTEİDES'İN KONUŞMASINA VE BULUNTULARA GÖRE KYZİKOS HADRIAN TAPINAĞI TAMAMLANDI MI?	303	ADRAMYTTEION ANTİK KENTİ KAZILARINDA BULUNAN SİYAH FIRNİSLİ SERAMİKLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ	377
Nurettin KOÇHAN		Sinem MUTLU	
KYZİKOS: MİMARİ PLASTİK ve ELEMENLARININ DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ	313	MYSIA'NIN DOĞUSUNDA BASAMAKLI BİR ALTAR ÖNERİSİ	413
Orhan BİNGÖL		Ufuk BAGANA	
YAZITLAR IŞIĞINDA KYZİKOS'TA AGONİSTİK YAŞAM	329	ARKEOLOJİK BULUNTULARIN SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRASA YAPTIĞI KATKILARA DAİR BİR ÖRNEK: ANTANDROS'TAN BİR NAZARLIK ÖGESİ	429
Recep ALTIN		Yasemin POLAT	
ARKEOLOJİ, MÜZİK, EĞİTİM, FESTİVAL VE TURİZM İLİŞKİSİNDE KÜLTÜR TURİZMİ VE ADRAMYTTEION FESTİVAL AKADEMİSİ	337	SİMAV-KABAŞLAR AÇIK HAVA KUTSAL ALANI ÜZERİNE ÖN DEĞERLENDİRME	455
Sabriye ÇELİK UĞUZ, H. Hakan OKAY		Zerrin ERDİNÇ	
ADRAMYTTEION ODAĞINDA BATI ANADOLU'DA BİZANS DÖNEMİNDE GÖRÜLEN ENFEKSİYONEL HASTALIKLAR	349	KUZEY PROPONTİS KIYISINDA BİR EYALET BAŞKENTİ- PERİNTHOS/HERAKLEİA (TEKİRDAĞ MARMARAEREĞLİSİ)	467
Sadet BIÇAK, Derya ATAMTÜRK		Zeynep KOÇEL ERDEM	
İzzet DUYAR		KLASİK – HELLENİSTİK DÖNEM KALE – KARAKOL YERLEŞİMLERİ VE KÜLT İÇERİKLERİ: ADRAMYTTENE SAHASINDAN ÖRNEKLER	489
ANTANDROS ANTİK KENTİ (EDREMİT/ BALIKESİR)' NİN FLORASI ÜZERİNE ARAŞTIRMALAR	365	Zühal Eylül İÇLİ	
Selami SELVİ, Fatih SATIL			

KIOS

CIUS

Mustafa ŞAHİN¹

Özet

Bursa'nın Gemlik ilçesinde yer alan Kios, Helenistik Dönem'de Prusia ad Mare'ye, Roma İmparatorluk Dönemi'nde tekrar Kios'a, Orta Çağ'da Ghio'dan, son olarak Gemlik'e dönüşerek günümüze kadar varlığını aralıksız sürdürmüştür. MÖ. 7. yüzyıl öncesinde Karyalılar tarafından kolonize edildiği rivayet edilen Kios, MÖ. 7. yüzyılın 3. çeyreğinin sonlarına doğru Miletos'un emporyumunu (ticaret üssü) olarak yeniden kurulmuştur. Hieronymus, Kios'un kuruluşu için 38. Olimpiyatların 3. yılı, yani MÖ 626/5 gibi kesin bir tarih vermektedir.

Kios; Mysia, Pers, Bithynia, Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı egemenliklerinden sonra Cumhuriyet Türkiye'sinin de ticaret merkezidir. Bir zamanlar Nikaia'nın liman kenti olan Kios, günümüzde Bursa'nın liman kenti olarak hiçbir zaman deniz ticaretindeki özelliğini ve önemini kaybetmemiştir.

Kios adı Helenistik Çağ'da bir süreliğine "Deniz Kenarındaki Prusias" anlamına gelen "*Prusias ad Mare*" olarak değiştirilmiş, ancak MS 1. yüzyılda Roma egemenliği ile birlikte tekrar Kios adına dönmüştür.

Kios'un ilk kurulduğu yer günümüzde Birinci Kordon (Eski Sahil) olarak bilinen kıyı kesimi olmalıdır. Kios'un ilk kurulduğu alanın sınırlarını denize doğru doğu ve batıdan dik olarak inen dere yataklarına göre belirlemek olasıdır. Zira antik kentlerin kuruluşunda su kaynakları oldukça önemlidir. Akar su yatakları zaman içerisinde değişiklik gösterebilse de kentin doğu sınırını Karsak veya Sazlı Dere'nin batı sınırı ise günümüzde ıslah edilmesi nedeniyle kuruyan dere yatağının belirlediğini düşünüyoruz.

Sahil bölümünün doldurularak yol geçirilmesi nedeniyle antik liman hakkında bir bilimiz yoktur. Ancak Balık Pazarı'ndan başlayarak yükselen yamaç boyunca evlerin dizilişindeki plan "Hippodamoas Plan / Izgara Plan" özelliği göstermektedir. Gemlik'in bu bölümüne has şehir plancılığı Antik Çağ kent dokusunun yansıması olarak düşünülebilir. Kios, kurulduğu coğrafya itibarı ile ana kent Miletos'a benzerlik göstermektedir. Bundan dolayı ilk kurulduğunda olmasa bile ilerleyen süreçte Kios'un da kent planı olarak ana kent Miletos'a benzetilmiş olabileceği hipotezi bildirinin ana temasını oluşturacaktır.

Anahtar Kelimeler: Bithynia, Kios, Prusias ad Mare, Gemlik

¹ Prof. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, mustafasahin@uludag.edu.tr. ORCID: 0000-0001-5153-1918

Abstract

Cius, located in the Gemlik district of Bursa, has continued its existence uninterruptedly until today; to Prusia ad Mare in the Hellenistic Period, to Cius again in the Roman Imperial Period, Ghio in the Middle Ages, and finally to Gemlik. Cius, which is rumored to have been colonized by the Carians before the 7th century BC., was re-established as the emporium of Miletus towards the end of the 3rd quarter of the 7th century. Hieronymus gives an exact date for the foundation of Cius as the 3rd year of the 38th Olympics, that is 626/5 BC.

Cius is also the trade center of Republican Turkey after Mysia, Persia, Bithynia, Roman, Byzantine, Seljuk and Ottoman reign. Cius, which was once the port city of Nikaia, has never lost its feature and importance in maritime trade as the port city of Bursa today.

The name Cius was changed to "Prusias ad Mare", meaning "Prusias by the Sea", for a while in the Hellenistic Age, but the name Cius was reverted to with Roman rule in the 1st century AD.

The first place where Cius was established must have been the coastal area known today as the First Kordon (Old Coast). It is possible to determine the boundaries of the area where Cius was first established according to the stream beds descending steeply from the east and west towards the sea. It has been observed that the water resources are very important in the establishment of ancient cities.

Although the riverbeds may change over time, we think that the eastern border of the ancient Cius is determined by the stream bed that has dried up due to its reclamation today, while the western border of Karsak or Sazlı Brook is determined.

We do not have any information about the ancient port because the coastal section was filled in and a road was built. However, the plan in the arrangement of houses along the rising slope starting from the Fish Market shows the "Hippodmoas Plan / Grid Plan" feature. The urban planning specific to this part of Gemlik can be considered as a reflection of the urban texture of the Ancient Age. Cius is like the main city Miletos in terms of its geography. For this reason, the hypothesis that Cius may have been similar to the main city Miletus in terms of city plan, even if not when it was first founded, will constitute the main theme of this paper.

Keywords: Bithynia, Cius, Prusias ad Mare, Gemlik

Bursa'nın Gemlik ilçesinde yer alan Kios, Prusia ad Mare, Ghio ve Gemlik isimlerini olarak ilk kurulduğu tarihten günümüze aralıksız yerleşime sahne olan yerleşimlerden birisidir. MÖ. 7. yüzyılın öncesinde Karyalılar tarafından kolonize edildiği rivayet edilen² Kios'un resmî yazılı tarihi MÖ. 7. yüzyılın 3. çeyreğinin sonlarına doğru Miletos'un *emporiumu* (ticaret üssü) olarak kurması ile başlatılmaktadır³: “Kios, Miletos'un *apokiası* (kardeş şehri) ve önemli bir ticaret merkezidir”⁴. Kios'un Miletoslular tarafından kurulduğu mitolojik kuruluş hikayesi ile de desteklenmeye çalışılmaktadır. Söylenceye göre, Kios'un kurucusu Olympos'un oğlu olan ve Mysia Dağları veya Miletos'ta yaşayan Kios'tur⁵.

Miletosluların Kios'u *emporium* (ticaret üssü / merkezi) olarak kurmalarındaki nedenler arasında Kuzey-Güney Marmara arasındaki deniz yolu bağlantısı üzerinde olması, hemen sırtını İznik Gölü ve Karsak Çayı ile beslenen verimli ovaya yaslaması sayılabilir. Yol bağlantısını göstermesi açısından *Tabula Peutingeriana* da kayda değerdir (Gör. 1). Ancak Kios, yanlış bir şekilde “*Lamasco*” olarak gösterilen Apamea'dan sonra gelmektedir. Kios, Mysia, Pers, Bithynia, Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı egemenliklerinden sonra Cumhuriyet Türkiye'sinin de deniz ticaret merkezidir. Bir zamanlar Nikaia'nın liman kenti olan Kios, günümüzde Bursa'nın liman kenti olarak hiçbir zaman deniz ticaretindeki özelliğini ve önemini kaybetmemiştir.

Kios'un komşuları kuzeyde Pylai (Yalova) (Gör. 2), doğuda Nikaia (İznik), güneyde Prusa ad Olympon (Bursa) ve batıda Apameia (Mudanya) kentleridir. Sınırları günümüz Gemlik'inden farklı olarak daha geniştir; kuzeyde Orhangazi'ye bağlı Yeniköy, doğuda İznik'e bağlı Boyalıca ile Orhangazi'ye bağlı Narlıca, Güneyde Osmangazi'ye bağlı Selçukgazi, batıda ise Kurşunlu (Gör. 3).

Kios ve territoriumunu kuzeyde Samanlı ve güneyde Katırlı Dağları sınırlamaktadır (Gör. 4). Tarım alanları doğuya doğru, İznik Gölü'nün kıyılarına kadar uzanmaktadır. Kentin doğu sınırını belirleyen Lacus Ascanius veya Askania Limne Gölü'nün adını Roma Devleti'ni kuran Ankhises'in torunu ve Aeneas'ın oğlu Ascanius / Askanios'dan aldığına inanılmaktadır⁶.

Kios konumu, jeopolitik ve jeostratejik önemi itibari ile bölgenin kadim geçmişi olan kentlerinden birisi olmalıdır. Bu nedenle de ilk kuruluşu ileri sürüldüğü gibi MÖ 7. yüzyıldan daha erken tarihlere gitmelidir. Kentte henüz sistematik arkeolojik kazılar başlamadığı için bu konuda en önemli ip ucu kuruluş efsaneleridir.

Söylencelerin ortak işareti Kios'un da diğer birçok Propontis ve Pontos kenti gibi Argo

2 Waddington *et al.* 1908: 309.

3 Hieronymus, Kios'un kuruluşu için kesin bir tarih verir: “38. Olimpiyatların 3. yılı, yani MÖ 626/5”. Ayrıca bk. Corsten 1985: 22.

4 Kardeş şehir, politik olarak bağımsızdır, ancak çoğunlukla ana şehre (metropolis) bağlıdır. Metropoliste kullanılan ağırlıklar, ölçüler, lehçeler ve yazı ve ayrıca anavatanının dinî kültürleri koloniye taşınır.

5 Corsten 1985: 20, dipnot 17-18.

6 Bundan dolayı Romalı zenginler arasında ilgi odağı olmuş ve özellikle gölün batı kıyılarında arazi olarak çiftlikler kurmalarına neden olmuştur. Ayrıca bk. Verg. Aen. I: 267 vd.

Gemicilerinin Altın Postu bulmak amacıyla Doğu Karadeniz'e yaptıkları sefer esnasında kurulduğudur. Mitoslar genellikle Herakles, Polyphemos ve Hylas üçlüsünün kentin kuruluşunda önemli rol oynadığı konusunda birleşmektedir. Ancak Strabon gibi bazı kaynaklarda kentin kurucusu olarak kahraman Kios gösterilmektedir. Söylenceye göre, Argonaut seferine katılarak, Herakles ile birlikte Hylas'ı bir müddet arayan ve sonrasında gemiyle Kolkhis'e doğru yola devam eden Kios, dönüş yolculuğunda kentin kurulduğu yerde gemiden tekrar ayrılarak Kios kentini kurmuştur:

*"Astakenos Körfezi'ni takiben diğer bir körfeze daha gelinir; bu birinciye oranla daha güneşin doğduğu yere doğru uzanır ve bu körfezde, vaktiyle Kios denen Prusias bulunur. Kios, Demetrios'un oğlu ve Perseus'un babası olan Philippos tarafından yerle bir edilmiş ve onun tarafından hem bu kentin hem de komşu bir kent olan, Prusa'nın da yakınındaki Myrleia'nın tahribinde de kendisine yardım etmiş olan Zela'nın oğlu Prusias'a verilmiştir ve Prusias bu kentleri restore ederek bunlardan Kios'a kendi adına izafeten Prusias ve Myrleia'ya karısının ismine izafeten Apameia adını vermiştir. Antiokhos'a yenildikten sonra buraya gelen ve Attaloslarla yapılan anlaşma gereğince Hellespontos Phrygiası'ndan çekilen Hannibal'i içtenlikle kabul eden Prusias budur. Bu ülkeye ilk zamanlar, Küçük Phrygia, denirdi. Fakat Attalos'lar buraya Phrygia Epiktetos demişlerdir. Prusias'ın yukarı kısmında Aganthonion adında bir dağ bulunur. Hylas'ın efsanesi burada geçmiştir. Herakles'in arkadaşlarından birisi olan Hylas Argo'da seyahat ederken su almaya karaya çıktığında Nymphe'ler tarafından kaçırılmıştı. Gene Herakles'in arkadaşlarından olan ve onunla birlikte bu seyahatte bulunan Kios, Kolkhis'ten döndüğü zaman burada kaldı ve kendi ismine izafeten adlandırdığı Kios kentini kurdu. Bugün dahi Prusias'lılar arasında bir çeşit festival, dağlara yayılma festivali, kutlanır ve prosesyon (resmi geçit) halinde yürünür ve Hylas ormanlarda aranıyormuş gibi ismi çağrılır"*⁷.

Fakat, sikke betimleri gibi arkeolojik belgeler, Kiosluların kurucu olarak Herakles ve Hylas ikilisini kabul ettiğini göstermektedir. Yakışıklı bir delikanlı olan Hylas, Heraklesin Argonautların Seferi esnasında ona eşlik etmiştir. Söylenceye göre, Cianus Sinus'a (Gemlik Körfezi) geldiklerinde Herakles bulunduğu teknenin küreğini kırmış, ceza olarak yenisini yapmak üzere karaya çıkartılarak ormanda uygun ağaç bulup kürek yapmaya gönderilmiştir. Herakles gemiden ayrılırken yakın dostu Hylas'ı da yanına almıştır. Herakles kürek yapmak için uygun ağaç ararken Hylas'ı su bulma işiyle görevlendirmiştir. Pegai adı verilen su kaynağını bulan delikanlı, elindeki kabı su kaynağına daldırmak için eğildiğinde kaynağın nymphe'si (su perisi) ile göz göze gelmiş ve nymphe Hylas'a âşık olmuştur (Gör. 5). Hylas kabını suyla doldurmaya çalışırken Nymphe onu kolundan tutarak kaynağın derinliklerine doğru çekip kaçırmıştır. Apollonios Rhodios kaçırılma anını şu şekilde tasvir etmektedir:

7 Strab. XII,4, 3 C564; Corsten 1985: 14 dipnot 1.

“Bahar perisi Kios’taki Pegai Kaynağının nymphesi gence âşık olmuş ve onu kaynağın derinlerine çekmiştir”⁸.

Hylas geri dönmeyince Herakles her yerde onun adını anarak aramaya başlamış, ancak sadece kendi sesinin yankısını duymuştur. Herakles kendisine eşlik eden arkadaşı Polyphemos’u gemiye gönderip, kendisi karada kalarak Hylas’ı aramaya tek başına devam etmiştir. Bu esnada zaman zaman bölgede yaşayanlarla savaşarak Kios şehrini kurmuş, sonrasında Argos’a geri dönmüştür⁹. Hylas arayışı daha sonra bölgede bir festivale dönüşmüştür. Aradan yüzyıllar geçse bile Kios sakinleri Hylas’ı bulmak için adını anarak ormanlarda dolaşmışlar ve sabah gün ağarınca kadar “*Hylas, Hylas, Hylas*” fısıltıları ile yürümüşlerdir¹⁰. Bu şenlikler bile Kios halkının kurucu olarak Herakles’e sempati ile baktığını göstermektedir. Ayrıca kentte saygı gören Herakles kültü¹¹ ve kentte darp edilen sikkeler üzerinde Herakles’e yer verilmesi (Gör. 6)¹², Kiosluların kurucu olarak Herakles’e sempati ile baktıklarına işaret etmektedir¹³.

Kios’un yazılı tarihinde MÖ. 6. yüzyılın sonlarına kadar pek bilgi günümüze ulaşmamıştır. Ancak İonia / İyonya Ayaklanması sonrasında MÖ 497 yılından başlayarak kısa bir süre Pers egemenliğinde kaldığını biliyoruz¹⁴. Kentte kurulan Akhemenid saltanatı uzun sürmeyecek, Grek-Pers savaşlarının Atina’nın zaferi ile bitmesi sonrasında Kios tekrar özgürlüğüne kavuşup, MÖ 454/3 yılında başlayarak Attik-Delos Deniz Birliği üyesi olacaktır¹⁵.

MÖ 386 yılında imzalanan Kral Anlaşması¹⁶ Büyük İskender’e kadar kentin tekrar Pers egemenliğine geçmesine neden olmuştur¹⁷. Bu dönemde Kios, iç işlerinde özgür ama dış işlerinde Pers sarayına bağlı, yerel satrapın gözetiminde sarayın çıkarları doğrultusunda hareket eden atanmış tiranlar tarafından yönetilmiştir¹⁸. Kendi parasını darp etmiş, sikkelerin üzerinde yer alan arma ve isimlerde kendi tercihlerine yer vermiştir (Gör. 7)¹⁹. Diğer bir ifade ile Pers yönetimin atadığı herhangi bir yönetici tiranın betimi sikkeler üzerinde bulunmamaktadır²⁰.

8 Apoll. Rhod. I: 1207 vd.: “Bahar perisi Kios’taki Pegai Kaynağının nymphesi gence âşık olmuş ve onu kaynağın derinlerine çekmiştir”.

9 Apollod. 117.

10 Solin. 42, 2.

11 Corsten 1985: 14.

12 Waddington *et al.* 1908: 315 Nr. 23 Pl. 50.4.

13 Waddington *et al.* 1908: 316 vd. Nr. 28 – 33, 40 – 41, 48, 67 – 68, 76, 88, 128, 134.

14 Corsten 1985: 23.

15 Corsten 1985: 23.

16 Kral Barışı veya Antalkidas Barışı, Kıta Yunanistan’daki Korint Savaşı’nı sona erdiren Pers Kralı II. Artaxerxes tarafından garanti edilen bir barış anlaşmasıdır. Anlaşma, Pers kralı ile anlaşmanın şartlarını müzakere etmek için Susa’ya giden Spartalı diplomat Antalkidas arasında imzalanmıştır.

17 Corsten 1985: 26 dipnot 8.

18 Corsten 1985: 26 dipnot 9.

19 Waddington *et al.* 1908: 311 vd. Nr. 3 Pl. 49.18.

20 Meyer 1944: 52.

Kuruluşundan sonraki ilk birkaç yüzyıllık tarihi fazla bilinmese de özellikle Helenistik Dönem’de Nikaia’nın liman kenti fonksiyonu kazanmasıyla bilgi akışı artmaya başlamıştır²¹. MÖ 334 yılında Büyük İskender’in Hellespont’u (Çanakkale Boğazı) geçerek Anadolu’ya gelmesi Pers egemenliğinin sonu olsa da İskender Persler tarafından atanan yerel yöneticilere vergi gelirlerinin kendisine devredilmesi şartıyla dokunmamıştır. Kios kenti de bunlardan birisidir. Böylece MÖ 337/6’dan beri Kios çevresinde hüküm süren II. Mithradates’in yöneticiliği devam etmiştir²². Ancak, B. İskender’in zamansız ölümü sonrasında ele geçirdiği toprakların generalleri arasında paylaşılması²³ Kios tiranı olan III. Mithridates’in koltuğunu sarmış, bunun üzerine kenti yandaşları ile birlikte kenti terk etmek zorunda kalmıştır. Bu vesile ile Pontus (Doğu Karadeniz) Bölgesine göç ederek orada kendisine ilerde Pontus Krallığı adını alacak devleti kurmuştur. Böylece bir yandan Kios’ta Akhamenid egemenliği tamamen sona ererken, diğer yandan Kioslu bir yönetici Helenistik Dönem’in en güçlü devletlerinden birisi olan Pontus Krallığı’nı kurmuştur.

Mithridates Sülalesinin kentten ayrılmasından sonra Kios’un bağımsızlığını kaybettiğinin en bariz göstergesi Kiosluların MÖ 301-281 yılları arasında Makedonya Kralı Lysimakhos adına sikke darp ettirmesi olmuştur²⁴. MÖ 281 yılında Seleukos’un, Lysimakhos’u Kyrupedion Savaşında yenmesi, Kios’un bağımsızlığını tekrar kazanmasının önünü açmıştır²⁵. MÖ 3. yüzyılın başlarına ait olduğu düşünülen bronz bir serinin ön yüzünde Herakles ve “TON KTIETHN” lejantı, arka yüzünde Herakles’in gürzü ve sadağı ile birlikte “KIANΩN” lejantı bulunmaktadır²⁶. Herakles’in çevresinde yazmakta olan “TON KTIETHN” yani kurucu, yine Argonot efsanesine bir gönderme olarak Kiosluların kurucu olarak Herakles’i kabul ettiklerine işaret etmektedir²⁷.

Ancak bu özgür yaşam uzun sürmemiş, Makedonya Kralı V. Philipp (MÖ 221-179) MÖ. 3. yüzyılın sonlarına doğru Kios’u bir defa daha fethederek yakıp yıkmış ve sakinlerini köleleştirmiştir. Sonrasında da Kios’u uzun bir süredir sahip olmak isteyen kayınbiraderi I. Prusias’a (MÖ 230-182) hediye etmiştir. Kral I. Prusias, MÖ. 3. yüzyılın sonlarına doğru kentteki yapıları tekrar inşa ederek kendi adıyla anılacak şekilde Prusias ad Mare (Deniz Kenarındaki Prusias) adı ile yeniden kurmuştur²⁸. Böylece Kios yaklaşık 200 sene kullanılacak olan Prusias a.M. ismiyle tanışmıştır²⁹. Strabon kentin adının “Prusias” olarak değiştiğini doğrularken, Kartacalı Komutan Hannibal’in burada bir süre yaşadığına işaret etmiştir³⁰.

21 Sağır vd. 2011: 32.

22 Corsten 1985: 30.

23 Ptolemaios Mısır’da, Seleukos Suriye’de, Lysimakhos Thrakia’da ve Kassandros Makedonia’da.

24 Ersöz 2019: 20.

25 Kyrupedion Savaşı için ayrıca bk. Corsten 1985: 34 dipnot 24.

26 Ersöz 2019: 20.

27 Ersöz 2019: 20.

28 Pol. XV: 22-23; Corsten 1985: 37; Ersöz 2019: 21.

29 Günümüze ulaşan kent sikkeleri ve birkaç yazıt kentin Prusias a.M. ismini MS 1. yüzyıla kadar kullandığını göstermektedir. Ayrıca bk. Corsten 1985: 40 dipnot 33; Sommer 1996: 149-155.

30 Bursa’nın antik adının “Prusa” olarak yazıldığına dikkat edilmelidir. Çünkü Kartacalı komutan Hannibal’in yaşadığı yer olarak hep Bursa gösterilmiştir. Ancak Strabon açıkça Hannibal’in “Prusa” değil “Prusias” yani Kios’ta yaşadığını

Kios'taki Bithynia egemenliği MÖ 74 yılında Bithynia Kralı III. Nicomedes'in ölümü ve krallığın topraklarını bir vasiyet ile Romalılara bırakması ile sona ermiştir. Ancak aynı tarihlerde Pontus Kralı VI. Mithradates, Bithynia toprakları üzerinde hak iddia ederek Romalılardan önce bölgeyi işgal etmiştir. Uzun süren savaşlar ve karşılıklı el değiştirmelerden sonra MÖ 72 yılında Lucullus'un komutanlarından C. Valerius Triarius, bölgenin diğer kentleri gibi Kios'u da Roma topraklarına dâhil etmiştir³¹. Memnon'un aktardığına göre, Kios halkının Romalılara direnmeden kentin kapılarını hemen açması onlara özgürlüklerini kazandıran etken olmuştur³².

Mithradates Savaşları'ndan sonra Pompeius, zapt edilen bölgeyi Romalılaştırmak amacıyla "Lex Pompeia" kapsamında "Pontus et Bithynia" eyaletini kurarak Bithynia şehirlerinin idaresini Roma sistemi ile uyumlu hale getirmeye çalışmıştır. Bunun sonucunda eski resmî unvanlar yerini Romalı unvanlara bırakmıştır³³. Bu değişime rağmen MÖ. 1. yüzyılın ikinci çeyreğinde darp edilen bir grup kent sikkesi üzerinde Pers kökenli Mousa Orsobaris ve Orodaltis isimli iki kadının betimi ve adına rastlanmaktadır³⁴. Farsça parlak Aphrodite / Venüs anlamına gelen Orsobaris, Pontus Kralı VI. Mithradates'in kızıdır. Orodaltis ise Mousa Orsobaris ve Komana Kralı Lykomedes'in kızı, yani VI. Mithradates'in torunudur³⁵. VI. Mithradates'in ölmesi ve Pontus Krallığının dağıtılması ardından aile üyelerinden bazılarının Kios'a dönmesi bu soy bağının en güzel kanıtıdır.

MS 257 yılında Gotlar, denizden ve karadan ortak bir saldırı ile Boğaz'ı geçerek Kalkhedon'u (Kadıköy) almış ve Güney Marmara Bölgesi'ndeki Bithynia şehirlerini yağmalamışlardır³⁶. Bu saldırılardan Nikomedia, Nikaia, Apameia ve Prusa a. O. gibi Bithynia kentleri arasında yer alan Kios da zarar görmüştür.

Kios'un Got istilalarıyla bağlantılı olarak anılması tarihî öneme sahip son nottur. Sonrasında Büyük Konstantin'in başkenti Konstantinopolis'e (İstanbul) taşınması, bölgedeki diğer şehirler gibi Kios'un da önemini azaltmıştır.

Kios'tan Gemlik'e yerleşim hep deniz kenarındadır ve herhangi bir şekilde taşınma söz konusu olmamıştır. Bunda yerleşimin İstanbul'u güneye bağlayan ana yol ağının üzerinde olması, hinterlandında Nikaia / İznik, Prusa a.O. / Bursa ve Myrleia / Mudanya gibi çok önemli kentlerin bulunması önemli rol oynamıştır. Tarihsel süreçte çok sayıda işgal,

yazmaktadır. Plinius ise Hannibal'in Prusa'nın kuruluşu ile ilişkisi olmadığını açık bir şekilde yazmaktadır: "*Kral I. Prusias [MÖ. 230-182], Bithynia'da sürgünde yaşayan Kartacalı Hannibal'in yardımıyla, Olympos'un güney yamacında bulunan dağınık yerleşimleri synoikismos uygulayarak birleştirdi*". Ayrıca bk. Pliny V: 148.

Dikkat edilmesi gereken bir diğer nokta Prusa ismi ile Bithynia Kralı Prusias isminin alakasının olmamasıdır. Strabon Prusias'ın bölgede iki kent kurduğunu birisini karısının adı Apameia, diğerini ise kendi adı Prusias olarak adlandırdığını açıkça belirtmektedir. Bu durumda bizim Prusa adı ile ilgili hipotezimiz biraz daha karşılık bulmaktadır. Ayrıca bk. Şahin 2016: 238 vd.

31 Corsten 1985: 41.

32 Corsten 1985: 41 dipnot 39.

33 Corsten 1985: 50.

34 Şahin 2023: 4 vd.

35 Kahrstedt 1910: 283.

36 Corsten 1985: 44.

talın, yakılıp-yıkılma ve tekrar tekrar inşa edilme söz konusu olsa da kıyıdaki konumu ilgi odağı olmaya devam etmiştir.

Kontrolü tamamen Kios'ta olan Karsak Deresi, İznik Gölü ile Kios'u birbirine bağlar. Bu nedenledir ki, Kios, Nikaia'nın denize açılan kapısıdır. Genç Plinius ile Traianus arasındaki mektuplardan öğrendiğimiz kadarıyla İznik Gölü'nü Karsak Çayı üzerinden Marmara Denizi'ne bağlayacak, diğer bir ifade ile su üzerinden Kios'u Nikaia ile birleştirecek kanal projeleri bile gündeme gelmiştir (**Gör. 8**)³⁷.

Kenti, İznik yolu üzerindeki doğu, Bursa yolu üzerindeki güney ve Küçükkuşluk'a doğru kuzey olmak üzere üç nekropol alanı kuşatmaktadır. Kurtarma kazılarında bulunan çok sayıdaki lahit, Bithynia Bölgesine özgü lahit geleneğinin Kios için de söz konusu olduğunu göstermektedir. Mezar anıtlarının dağılım durumu Kios nekropolünün doğu ve güneyde kenti yarımay şeklinde çevrelediğini kanıtlamaktadır³⁸.

Nekropol alanından günümüze ulaşan heykeller³⁹ veya mezar stelleri⁴⁰ Kios'a özgü heykeltıraşlık atölyelerinin olabileceğine işaret etmektedir. Mezar stellerinden hareket ederek Helenistik Dönem'in başlarından Geç Antik Dönem'e kadar Kios sakinlerinin mezarlarını mezar stelleri ile donattıklarını söylemek mümkündür.

MÖ 4. yüzyıldan başlayarak MS 3. yüzyıla kadar devam eden sikkelerin üzerinde aşağı yukarı tanrıların tümü temsil edilmiştir. Ancak sikke betimlerine göre Kios'un koruyucu tanrısı Apollon, kentin kurucusu ise "ktistes / kurucu" sıfatlarıyla Herakles olmalıdır.

Nikaia'nın denize açılan kapısı olan Kios'ta tersaneler ile ilgili ilk kayıtlar MS 8. -9. yüzyıllarda itibaren tutulmaya başlanmıştır. Gemlik, Türklerin denizcilikle tanıştığı ve ilk gemilerini inşa ettiği yerdir. Osmanlı, Gemlik ve çevresindeki yerlere bölgenin fethi için kritik önem taşıyan tersaneler kurmuştur. Kentteki tersanede ilk dönemlerde küçük tekneler ile üretime devam edilmiş, ilerleyen süreçte savaş gemileri de yapılmıştır. Osmanlı Dönemi'nde vakıf mahallesi olarak kurulduğu bilinen Eski Narlı'da Osmanlı donanmasına ait kadirgaların küreklerinin üretildiği bilinmektedir. Narlı'nın bu özelliği Herakles'in Argo Gemisinde kırıdığı küreğin yenisini yapmak üzere neden bu bölgede indiğine de açıklık getirmektedir. Demek ki, bu bölgede kürek yapımı için uygun kereste bulmak mümkündür; diğer bir ifade ile mitos ile gerçekler örtüşebilmektedir.

Kios'un ilk olarak günümüzdeki Birinci Kordon (Eski Sahil) etrafındaki kıyısız alana kurulduğu tahmin edilmektedir⁴¹. Kios kentinin kurulduğu alanın sınırlarını ve yayılım alanını günümüze ulaşabilen ipuçlarını değerlendirerek tespit etmek mümkündür (**Gör. 9**). Antik kentlerin kuruluşunda su kaynakları oldukça önemlidir. Bu nedenle yerleşimler mutlaka su kaynaklarının yanında veya yakınında olmalıdır. Antik yerle-

37 Moore 1950: 110 vd.

38 Örnek olarak bk. Mansel 1974: 181 – 189; Corsten 1985: 116 vd. Kat. 39 Levha 2; Sağır vd. 2011: 31 dipnot 1.

39 İstanbul Arkeoloji Müzesi, Env. 1617; M 802. Ayrıca bk. Linfert 1976: 44 dipnot 117 Resim 70-72 Levha 14

40 Pfuhl – Möbius II: 307 Kat. 1269 Taf. 332, 309 vd. ve 533 Kat. 1277 Taf. 79 vd 115, 404 Kat. 1649 Taf. 241; Corsten 1985: 126 vd. Kat. 58, 129 vd. Kat. 59, 149 vd. Kat. 98 (eski kaynakça ile) vd.

41 Uğur 2020: 18.

şimin kuzey ve güney sınırlarına bakıldığında Kios'u kuranların da bu hususa dikkat ettikleri anlaşılmaktadır.

Eski Gemlik'in kurulduğu alan şöyle tarif edilmektedir; *“Denize dikey inen sırt ile bunun oluşturduğu yamaçlar, denizin çekilmesiyle meydana gelen dar kıyı düzlüklerinden ibarettir. Şehrin kıyıları, eski Kayıkhanne Burnu ile Liman dairesinin bulunduğu yerdeki kayalık çıkıntılar müstesna olmak üzere tamamıyla düzdür. Pek derin olmayan kıyılar, derelerin döküntüsü ile sürekli sığ haline gelmektedir. Özellikle Sazlı Dere'nin denize kavuşum noktası olan eski Belediye Binası önünü sürekli doldurarak sahili genişletmiştir”*⁴².

Bu tariftten hareket ederek antik kentin batı sınırını Avcı Aile Çay Bahçesi'nin yanında Balıkpazarı Mahallesi'nden denize ulaşan, ancak günümüzde ıslah edilerek üzeri kapatılan dere oluşturmalıdır (**Gör. 10**). Her ne kadar derelerin zaman içerisinde yatak değiştirdiği sık görülen bir durum olsa da günümüzde kuruyan derenin yatağında uzanan kanal Antik Çağ'da kentin kuzey sınırını oluşturmalıdır.

Kentin güney sınırını ise Karsak Deresi'nin Marina Lunch Restoranının yanından denize dökülen kolu olmalıdır (**Gör. 9**). Çarşı Deresi (Sazlı Dere) olarak adlandırılan bu kanal Karsak Deresi'nin denize kavuştuğu kollarından birisidir⁴³. Karsak Deresi Gemlik'in girişinde iki kola ayrılmaktadır; kollardan birisi olan Çarşı Deresi (Sazlı Dere) Gemlik'in içine doğru ıslah edilmiş beton bir kanaldan akarken, diğeri Karsak Deresi adıyla Yalova-Bursa yoluna paralel ilerleyerek denize ulaşmaktadır. İki kola ayrılma noktasından başlayarak Yalova – Bursa karayoluna paralel ilerleyen hat doğal yatak üzerinde bırakılmış, kentin içine doğru ilerleyen Çarşı Deresi ise kanal şeklinde ıslah edilmiştir. 8 Eylül 1949 yılında yaşanan büyük sel ve su baskını felaketinden sonra 1950 yılında Devlet Su İşleri tarafından derenin ıslah edildiği bilinmektedir, bu çalışmalar esnasında Karsak Deresi Değirmen yöresinden batıya doğru açılan bir kanalla iki kola ayrılmış olmalıdır.

Karsak Deresi, yatağı değiştirilmeden önce bir şekilde Çarşı Deresi yatağına ulaşır, oradan denize dökülmüş olmalıdır. Bunun en önemli kanıtı günümüzde ilçe merkezinde kalan *“İki Gözlü Köprüdür”*. Günümüzde asfalt yol altında kalan köprü, denize yaklaşık 200 m mesafededir (**Gör. 11**). Doğu-batı doğrultusunda uzanan köprü düzgün kesme taş temel üzerinde moloz taş ve tuğla kullanılarak örülen duvar ile inşa edilmiştir (**Gör. 12**). Köprü'nün görülebilen uzunluğu yaklaşık 10 m, yüksekliği 217 cm'dir. Kemer genişliği ise güney yanda 360-370 cm, kuzeyde 350 cm olarak ölçülmüştür. Köprü deniz yönüne doğru dere yatağına uygun olarak hafif kavislidir. R. Kaplanoğlu ve Y. Oğuzoğlu tarafından yayınlanan kentin eski bir çiziminde; Karsak Deresi kolunun orijinalde Bursa-Yalova yolu kenarından denize dökülmediği, geniş bir yay çizerek kent merkezinde Çarşı Deresi kolu ile birleştikten sonra denize ulaştığını göstermesi açısından kayda değerdir (**Gör. 9**)⁴⁴. Yine aynı haritada Çarşı Deresi hattını oluşturan kolun orijinalde Aziz Paraskeyi Ayazması'nın yatağı olduğu gösterilmektedir. Bu yatak, ıslah çalışmaları esnasında aç-

42 Kaplanoğlu – Oğuzoğlu 2011: 83, kıyı doldurulmadan önceki durumu için özellikle bk. 40 – 41, 130, 222 - 223, 228 - 229.

43 Uğur 2020: 56.

44 Kaplanoğlu – Oğuzoğlu 2011: 258.

lan Çarşı Deresi kolunun ayazma yatağı üzerinden gittiğini göstermektedir.

Sondaj kazılarında bulunan mimari kalıntılar veya zaman içerisinde açığa çıkan bazı duvar kalıntıları antik kentin her iki derenin sınırlandığı alanın içerisinde yer aldığını açıkça ortaya koymaktadır (Gör. 13).

Kios kentine ait antik liman konusunda, sahil bölümünün değişik dönemlerde dolurularak genişletilmiş olmasından dolayı fazla bir bilgimiz yoktur. Ancak Balık Pazarı'ndan başlayarak yükselen yamaç boyunca evlerin dizilişindeki plan "Hippodamos Plan / Izgara Plan" özelliğini yansıtmaktadır (Gör. 13). Eski Gemlik'e ait bölümde dikkat çeken şehir plancılığı Antik Çağ kent dokusunun yansıması olarak düşünülebilir. Kios, kurulduğu coğrafya itibari ile de ana kent Miletos'a benzerlik göstermektedir. Bundan dolayı ilk kurulduğunda olmasa bile ilerleyen süreçte, en azından MÖ 5. yüzyıldan başlayarak, Kios da kent planı olarak ana kent Miletos'a benzer şekilde yeniden inşa edilmiş olabilir (Gör. 14). Böylece denizden gelen rüzgârın şehrin iç kısımlarına doğru dolaşımı da sağlanmış, böylece daha yaşanabilir bir kent kurulmuştur⁴⁵. Helenistik Kios'ta ev ve yapıların genellikle 2 katlı inşa edildiği de düşünülmektedir⁴⁶.

Sonuç olarak Kios, MÖ 7. yüzyılın sonlarında Miletos kolonisi olarak kurulmuş, Pers, Sparta, Bithynia egemenliklerini yaşamış, Roma ve Bizans dönemlerinde gelişimini sürdürmüş, Selçuklu ve Osmanlılar ile Türk egemenliği ile tanışmış, Cumhuriyet Dönemi'nde de varlığını sürdürmüştür. Kios, Hippodamos planını günümüze kadar koruyarak yüzyıllar boyunca ana arterlerini değiştirmeden süreklilik gösterebilmiş yerleşimlerimizden birisi olmuştur⁴⁷.

Kaynakça

Metinde, Alman Arkeoloji Enstitüsü tarafından önerilen dışında aşağıdaki kısaltmalar kullanılmıştır. Antik kaynak kısaltmalarında Der kleine Pauly'nin, Türkçelerde Türk Dil Kurumu'nun tavsiyelerine uyulmuştur.

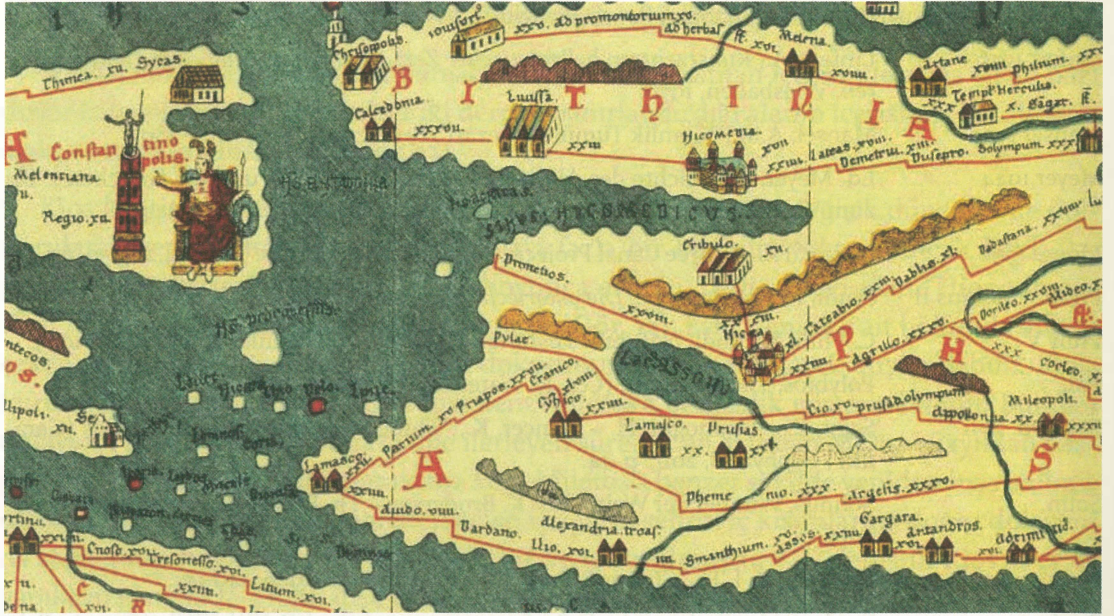
Apollod.	Apollodoros, Götter und Helden der Griechen, (Çev. K. Brodersen), Darmstadt, 2012.
Apoll. Rhod.	Apollonios Rhodios, Argonautika, (Çev. Peter Green), Berkeley, 2008.
Bulut – Taş 2017	Bulut, E. – Taş, M., "Kıyı Mimari Kimliğinin Sürdürülebilirliği Bursa/Gemlik", <i>Süleyman Demirel Üniversitesi Yalvaç Akademi Dergisi</i> 2.1, 2017, 45-57.
Corsten 1985	Th. Corsten, <i>Die Inschriften von Kios</i> , IK 29, Bonn, 1985.
Ersöz 2019	Ersöz, R.E., <i>Kios Kenti Tarihi ve Sikkeleri</i> , (Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Kocaeli, 2019.
Gürsoy 2013	Gürsoy, M., <i>Deprem Odaklı Planlama Yaklaşımı Bursa-Gemlik Örneği</i> , (Bahçeşehir Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2013.
Kahrstedt 1910	Kahrstedt, U. "Frauen auf antiken Münzen", <i>Klio</i> 10, 1910, 261-314.

45 Uğur 2020: 18.

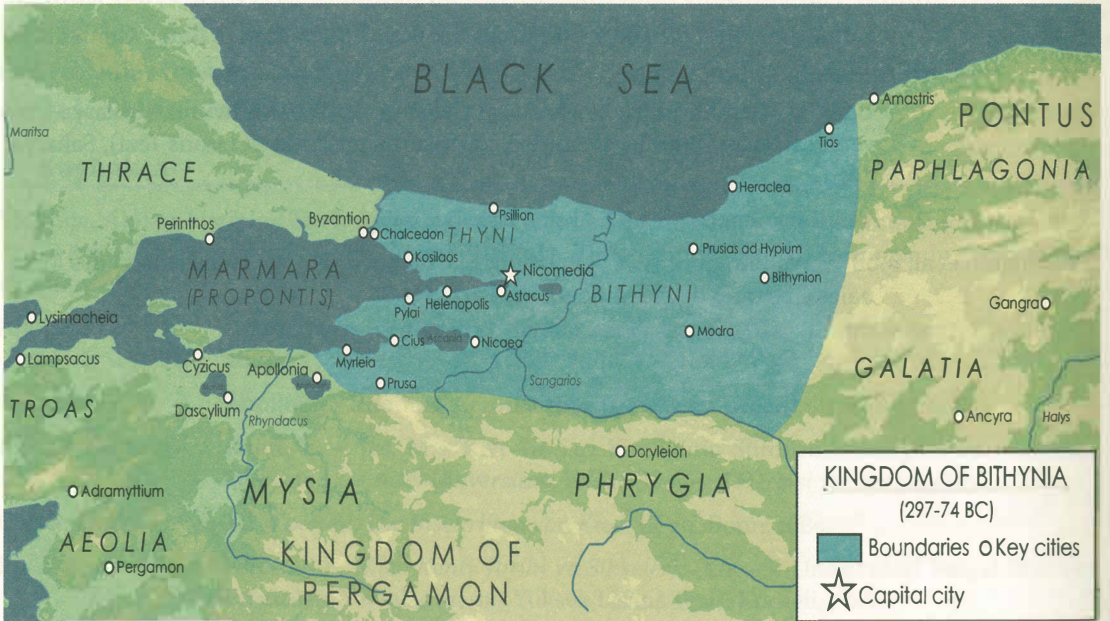
46 Gürsoy 2013: 76-77.

47 Bulut – Taş 2017: 49-50.

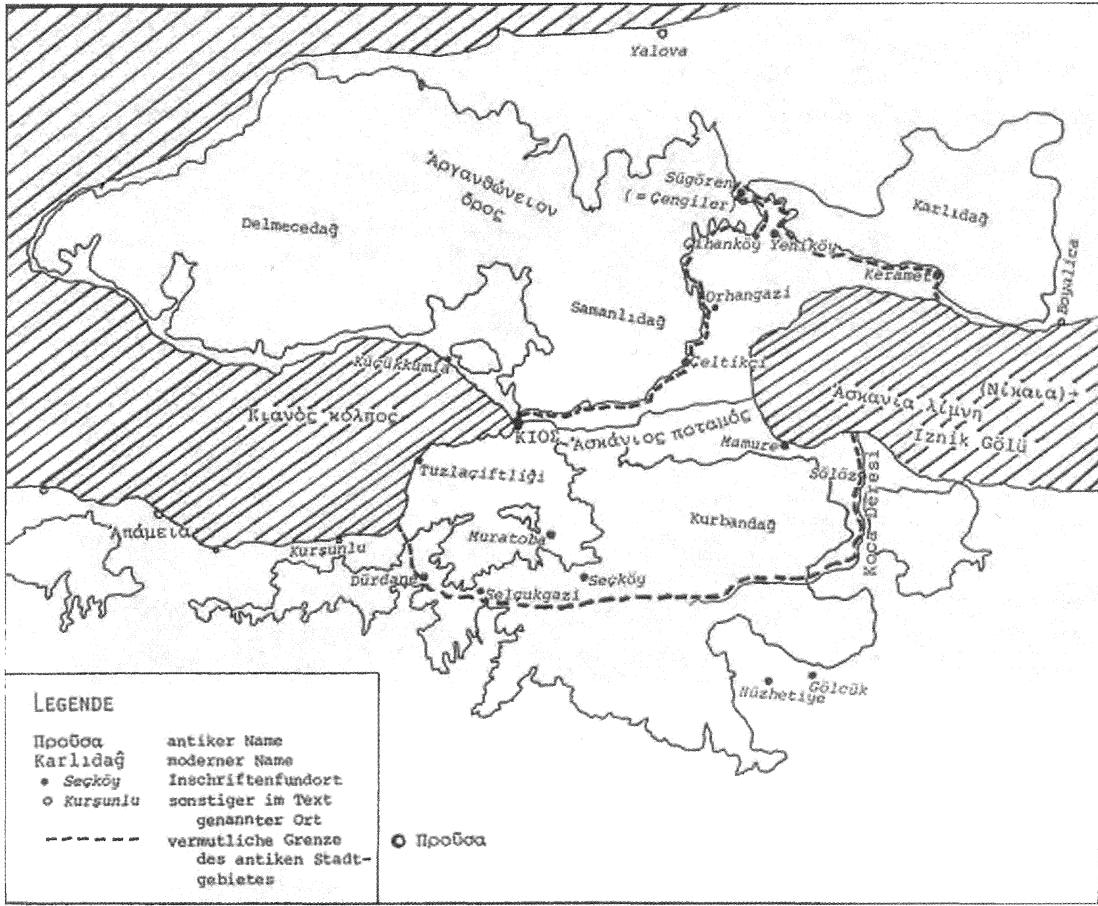
- Kaplanoğlu – Oğuzoğlu 2011 Kaplanoğlu, R. – Oğuzoğlu, Y., *Asri Gemlik*, Bursa, 2011.
- Linfert 1976 Linfert, A., *Kunstzentren hellenistischer Zeit. Studien an weiblichen Gewandfiguren*, Wiesbaden, 1976.
- Mansel 1974 Mansel, A.M., “Gemlik Tümülüs Mezarı”, *Belleten* 150, 1974, 181 – 189.
- Meyer 1944 Ed. Meyer, *Geschichte des Altertums 4, Das Perserreich und die Griechen 1: Bis zum Vorabend des Peleponnesischen Krieges*, Stuttgart, Cotta, 1944.
- Moore 1950 Moore, F.G., “Three Canal Projects, Roman and Byzantine”, *AJA* 54.2, 1950, 97-111.
- Pfuhl – Möbius II Pfuhl, E. – Möbius, H., *Die ostgriechischen Grabreliefs II*, Mainz, 1979.
- Pliny V C. Plinii Secundi, *Naturalis Historiae V*, (Çev.-Ed. G. Winkler), München 1993.
- Pol. Polybios, *The Histories*, (Çev. R. Waterfield), Oxford, 2010
- Sağır vd. 2011 Sağır, E. – Uzunoğlu, H. – Hançer, K., “Three new sarcophagi from Kios (Gemlik)”, *Gephyra* 8, 2011, 31-44.
- Solin. Solinus, *Wunder der Welt*, (Eds. K. Brodersen – Th. Baier – M. Hose), Darmstadt, 2015.
- Sommer 1996 Sommer, K. I. L., “Cius or Prusias?”, *NumChron* 156, 1996, 149-155.
- Strab. Strabon, *Antik Anadolu Coğrafyası (Geographika XII-XIII-XIV)*, (Çev. A. Pekman), İstanbul, 2000.
- Şahin 2016 Şahin, M., “İnegöl/Cumatepe Höyük ve Tunç Çağı Ulaşımındaki Yeri”, *Uluslararası İnegöl Tarihi ve Kültürü Sempozyumu*, Bursa, 2016, 233-247.
- Şahin 2023 Şahin, M., “Kios’un Eceleri: Mousa Orsobaris ve Orodaltis”, *Bursa Günlüğü* 21, 2023, 4-7.
- Uğur 2020 Uğur, U., *Gemlik Şehrinin Mekânsal Gelişimi ve Arazi Kullanımı*, (Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya, 2020.
- Verg. Aen. Vergilius Aeneis, (Çev. O. Akşit), İstanbul, 1965.
- Waddington et al. 1908 Waddington, W.H. – Babelon, E. – Reinach, Th., *Recueil Général des Monnaies Grecques d’Asie Mineure 1.2*, Paris, 1908.

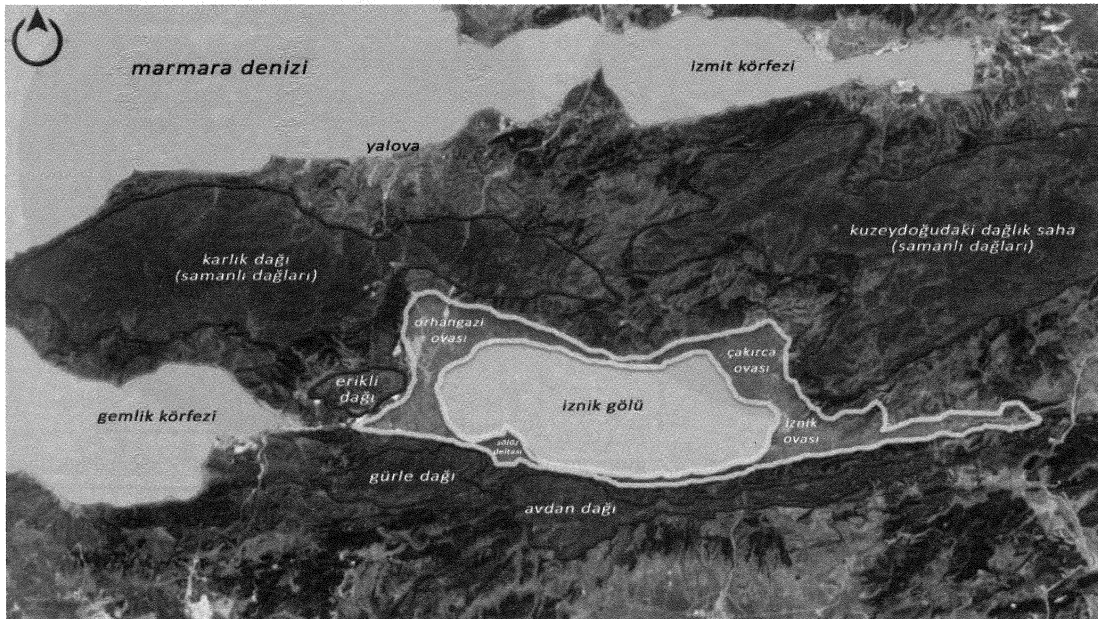
Görsel 1: Tabula Peutingeriana'da Kios.
<https://digitalmapsoftheancientworld.com/ancient-maps/tabula-peutingeriana/>
 (Erişim:11.04.2023)

Görsel 2: Kios ve Komşuları.
https://en.wikipedia.org/wiki/Kingdom_of_Bithynia#/media/File:Bithynian_Kingdom.png
 (Erişim: 21.01.2024)

Görsel 3: T. Corsten'e göre Kios'un yaklaşık sınırları (Corsten 1985, Karte von Kios und Umgebung)

Görsel 4: Gemlik ve çevresinde dağ ve ovalar. (Alkan 2019: 6 Şekil 2.3.)

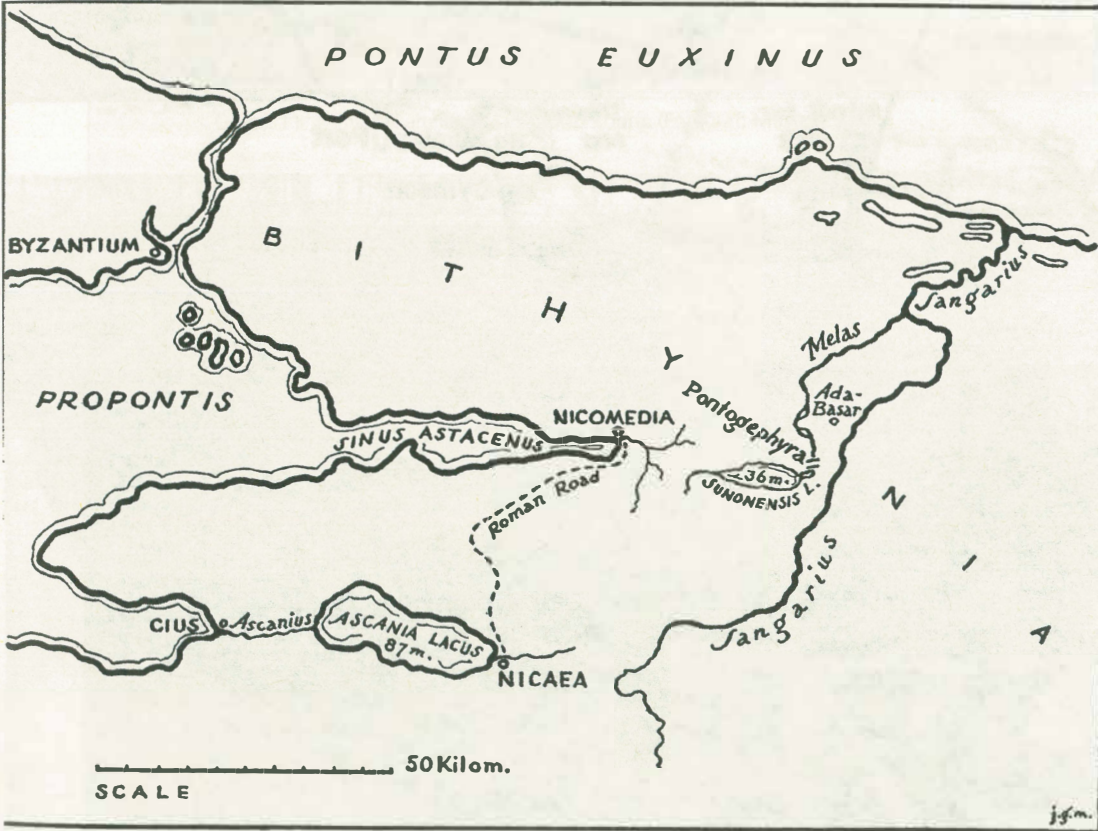
Görsel 5 - Foto 17 – Hylas ile Nymphenin göz göze gelmesi. (J. W. Waterhouse, Manchester Art Gallery 1896. [https://en.wikipedia.org/wiki/Hylas_and_the_Nymphs_\(painting\)#/media/File:Waterhouse_Hylas_and_the_Nymphs_Manchester_Art_Gallery_1896.15.jpg](https://en.wikipedia.org/wiki/Hylas_and_the_Nymphs_(painting)#/media/File:Waterhouse_Hylas_and_the_Nymphs_Manchester_Art_Gallery_1896.15.jpg) (Erişim:21.01.2014))

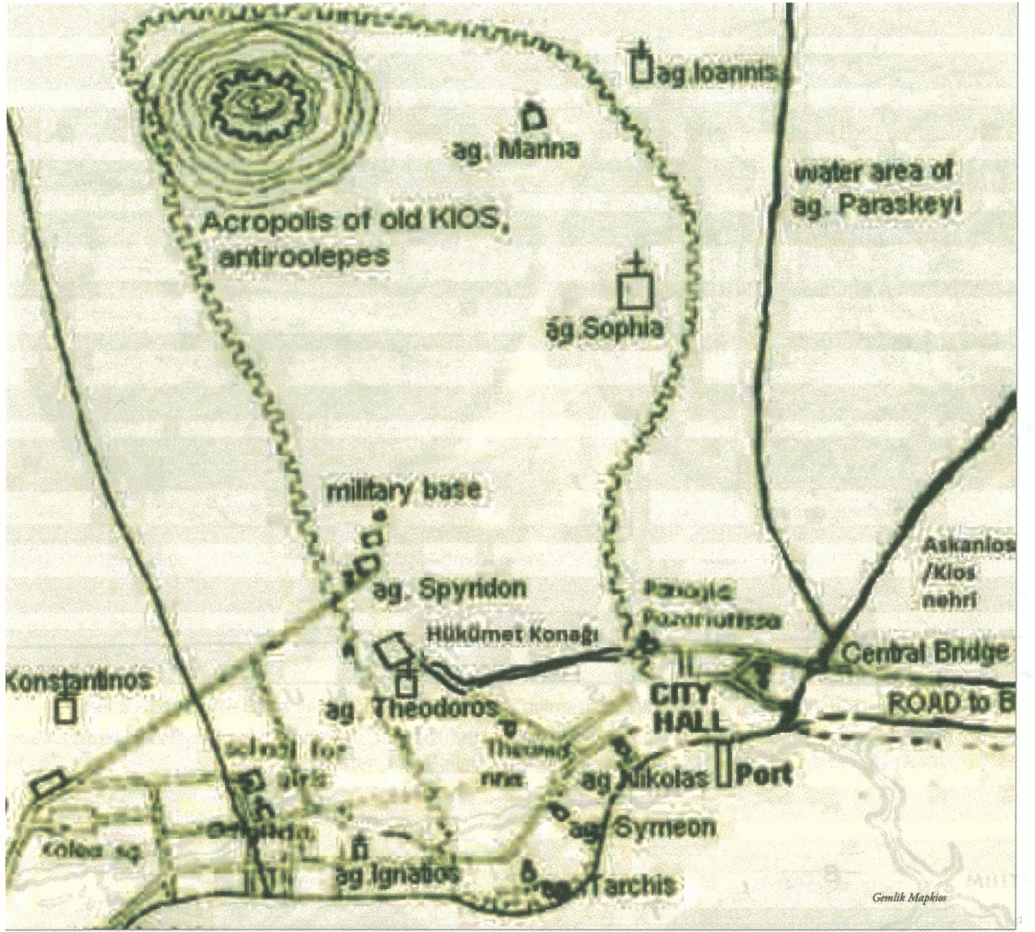
Görsel 6: Kios Sikkesi üzerinde Herakles. MÖ. 72. (<https://pro.coinarchives.com/27b6f053159a902bf61a8beb65981fbd/img/numisfritz/001/image00321.jpg> (Erişim: 21.01.2024)).

Görsel 7: Kios darbi Gümüş Drahmi, MÖ 350-300. (https://www.wildwinds.com/coins/greece/bithynia/kios/RecGen_02@4cf.jpg Erişim: 21.01.2024).

Görsel 8: Ascania Lacus'dan Propontis'e Kanal Projesi. (Moore 1950: 98 fig. 1)

Görsel 9: Gemlik Mapkios (Kaplanoğlu – Oğuzoğlu 2011: 258)

Görsel 10: Islah edilerek üzeri kapatılan dere yatağı (Fotoğraf: Mustafa Şahin)

Görsel 11: Asfalt yol altında kalan çapraz köprü. (Fotoğraf: Mustafa Şahin)

Görsel 12: Çapraz köprü, detay (Fotoğraf: Mustafa Şahin)

Görsel 13: Farklı zamanlarda açığa çıkan mimari kalıntıların yerleri (Google Earth - 2024)

Görsel 14: Kios'un olası kent planı (Google Earth – 2024 ve Başak Su Şahin)

COLLOQUIUM
MYSIUM I
MYCIA
VE ÇEVRE KÜLTÜRLERİ

